

Sanat Özgürlüğünü İzleme Platformu

Türkiye'de Sanatsal İfade Özgürlüğü

Ocak-Haziran 2023 Raporu

Giriş

Özgürlük için Friedrich Naumann Vakfı'nın Doğu ve Güneydoğu Avrupa Bölge Ofisi (Sofya) tarafından desteklenen SÖZ Platformu olarak, Ocak 2023'ten itibaren Türkiye'de sanatsal ifade özgürlüğüne dair her türlü ihlal, kısıtlama, baskı, yasak ve bunların yanında olumlu gelişmeleri takip ediyoruz. Bu bağlamda her gün medya takibi yapıyor, günlük olarak konuyla ilgili her türlü haberi, bağımsız ortak yayın inisiyatifi Reportare'de yayınlıyoruz. Ayrıca sanatçılar, kültür-sanat çalışanları, akademisyenler ve siyasetçilerle röportajlar yaparak konunun tüm muhataplarının sesini duyurmaya çalışıyoruz. Bu altı ayda 129 haber, 14 rapor, 8 röportaj yayınlayarak Türkiye'deki sanatsal ifade özgürlüğünü kayıt altına aldık.

Haftalık ve aylık raporlarımızın yanı sıra 2023'ün ilk altı ayında Türkiye'de sanatsal ifade özgürlüğüne dair ihlallerin toplu bir fotoğrafını çıkarmak üzere altı aylık bir rapor hazırlamaya karar verdik. Bu altı aylık verilere baktığımızda sanatsal ifade özgürlüğüne dair ihlallerin şu başlıklar altında toplanabileceğini gördük:

- Sansür/Otosansür ve Cezalar
- Hedef Göstermeler/Hakaret ve Tehditler/Saldırıları
- Etkinlik İptalleri ve Yasakları
- Kitap Yasakları
- Ekonomik Baskılar
- Davalar, Hukuksal Engeller
- Telif Hakkı İhlalleri/Kazanımları
- Mekânsal Kısıtlamalar
- Sınır Dışı Kararları, Yurt Dışı Yasakları, Vize Engelleri

Sayısal veriler kadar ihlallerin içeriklerinin de önemli olduğuna inanıyor, bazen tek bir yasağın, uzun süreli ve çokça uygulanan ihlallerden çok daha geniş bir etkide bulunabileceğini haber takibimiz sürecinde gözlemlemiş bulunuyoruz. Bu altı aylık süre boyunca özellikle dizilere yönelik sansür/ceza uygulamaları, sanatçıların sosyal ve geleneksel medya üzerinden hedef gösterilmeleri, yine sanatçıların sosyal medya hesaplarında belirttikleri görüşleri nedeniyle kendilerine dava açılması gibi baskı ve yıldırma politikalarının artarak devam ettiğini fark ettik. Sanatsal ifade özgürlüğünün genel politik atmosferle olan direkt bağı, özgürlüğün oldukça kırılgan bir zeminde ilerlemesine neden oluyor. Bu bağlamda altı aydır Türkiye'de yaşanan sanatsal ifade özgürlüğü ihlallerini, ihlalin yapısı ve konusu bağlamında analiz etmek gerekiyor.

SANAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜ İZLEME PLATFORMU

SÖZ

OCAK-HAZİRAN 2023 RAPORU

11

**SANSÜR,
OTOSANSÜR VE
CEZALAR**

Altı aylık dönemde 11 sansür/otosansür ve ceza verme yoluyla sansürleme olayı yaşandı. Hukuksuzca verilen cezalar sanatsal üretim yapanları yıldırma politikası olarak kullanılıyor.

Sanatçılara yönelik baskı, 27 hedef gösterme, hakaret ve buna bağlı olarak gelişen tehdit ve saldırılarla devam etti. Sokak şarkıcısı Cihan Aymaz öldürüldü.

27

**HEDEF GÖSTERME,
HAKARET, TEHDİT,
SALDIRI**

14

**ETKİNLİK
İPTALLERİ VE
YASAKLARI**

2022'de özellikle kadın sanatçıların sahne aldığı konserlerin iptaliyle gündeme gelen etkinlik yasakları, 2023'ün ilk altı ayında artarak devam etti. Toplam 14 etkinlik yasaklandı.

Hukuk, sanatçıları kontrol altına almak için kullanılan bir araç haline geldi. 2023'ün ilk yarısında sanatçılar toplam 37dava, soruşturma ve gözaltıyla karşı karşıya geldi.

37

**DAVALAR,
HUKUKSAL
ENGELLER**

6

**SINIR DIŞI
KARARLARI,
VIZE ENGELLERİ**

Haziran ayında iki sanatçı yurt dışı konseri için vize alamadı. Yabancı uyruklu üç sanatçı için sınır dışı kararı verildi. Bir sanatçı için yurtdışına çıkma yasağı verildi.

Sansür/Otosansür ve Cezalar

Türkiye'de sanatsal ifade özgürlüğü, direkt ya da dolaylı sansürden çok etkileniyor, hukuksuzca verilen cezalar sanatsal üretim yapanları yıldırma politikası olarak kullanılıyor. Bunun bir sonucu olarak da otosansür gittikçe yaygınlaşıyor. 2023'ün ilk altı ayında erişim engelleri, para ve yayın durdurma cezaları, yayın yasakları ve sanatçılara dönük politik baskı, sadece sanatçıların değil yayıncı kurumların da kendilerini sürekli açıklama pozisyonunda bulmasına neden oldu. Ayrıca baskıların, temelde belli bir yaşam tarzına dair içeriklere yönelik olması, laiklik ilkesinin sanatsal ifade özgürlüğü açısından da önemini gözler önüne seriyor.

Şubat

- Kanal D, Yavuz Turgul'un yönettiği Gönül Yarası filmindeki Kürtçe şarkı sahnesini keserek yayınladı.
- Kürtçe ve Türkçe yayın yapan Avesta Kitap'ın sitesine erişim engeli getirildi. Yayınevinin itirazları sonrası yeniden erişime açıldı.

Mart

- Zeynep Bastık'ın YouTube'da yayınladığı video klipinde alkollü içecek reklamı yapıldığı gerekçesiyle sanatçıya para cezası verildi.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), kadına yönelik şiddeti teşvik ettiği gerekçesiyle Show TV'de yayınlanan Kızılıcak Şerbeti adlı diziyeye yüzde beş para, beş kere de programı durdurma cezası verdi. Bir hafta yayınlanmayan dizi, Show TV'nin itirazları sonrası yeniden yayınlanmaya başladı.
- RTÜK, Selahattin Demirtaş'ın Dad isimli kitabını tanıtan Halk TV'ye yüzde beş para, beş kez de program durdurma cezası verdi. Halk TV'nin itirazı üzerine karar mahkemece durduruldu.

Mayıs

- Ay Yapım, "Aile" dizisindeki “ampul” sahnesinin siyasi mesaj vermediğine dair bir açıklama yayınladı. Dizideki bu sahneyle sosyal medyada Adalet Kalkınma Partisi'nin (AKP) amblemi üzerinden üstü örtük mesaj verildiği yorumları yapılmıştı.
- Yönetmen Kazım Öz, dijital platformların gösterime sokmadığı uzun metrajlı filmi “Zer”i, YouTube platformunda gösterime sokacağını açıkladı. Film bir Kürt müzisyenin yıllar sonra köyüne dönüşünü konu alıyor.

Haziran

- Manga kültürüne dair içerikler üretilen Türkçe çizgi romanlar yayımlayan manga ve Webtoon çeviri ekibine ait Jiangzaitoon'un internet sitesi erişime engellendi.
- İstanbul Şişli Kaymakamlığı #DirenAyol belgeselini “toplumsal infial uyandıracığı, milli vicdanı ve insani değerlere dokunacağı” gerekçesiyle yasakladı.

- Pride filminin gösterimi hakkında Kadıköy Kaymakamlığı yasak kararı aldı.
- Yaptığı bir konuşma ve sosyal medyadaki bir paylaşımı nedeniyle hedef gösterilen müzisyen Melek Mosso, verdiği konser sırasında özür diledi ve “Helalleşmek istiyorum” dedi.

Hedef Göstermeler/Hakaret ve Tehditler/Saldırıları

Sanatçılara yönelik baskının bir boyutu da hedef gösterme/hakaretler ve buna bağlı olarak gelişen tehdit ve saldırılar oldu. Özellikle iktidara yakın medya kuruluşları ve kültür-sanat alanında yetkili isimlerin sosyal medya üzerinden muhalif sanatçıları hedef göstermesi, nefret söylemine varan açıklamaların sanatçıları daha kırılgan bir konuma ittiğini; tehdit ve saldırıların sonunda cinayete değin vardığını gözlemledik. 20 sanatçı, 1 dergi ve 1 dizi hedef gösterildi ve/veya hakaret ve tehdide uğradı; 1 sergi ve 1 heykele saldırı düzenlendi; 1 müzisyen öldürüldü.

Ocak

- AKP'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi grup sözcüsü Murat Türkyılmaz, İBB'nin üç ayda bir yayımlanan dergisi İST'i "LGBTİ propagandası yapıyor" diyerek hedef gösterdi.

Şubat

- Kahramanmaraş depreminden sonra bazı sanatçıların politik eleştiri içeren ifadeleri bazı medya gruplarınca hedef gösterildi. Müzisyenler Dilan Çıtak, Demet Akalın, Mustafa Sandal ve Sibel Alaş, komedyen Şahan Gökbakar, oyuncular Farah Zeynep Abdullah, Sezgi Mengi, Bülent Parlak, Orhan Aydın, Sermiyan Midyat ve Barış Atay iktidara yakın medya tarafından hedef gösterildi ve hakarete uğradı.

Mart

- Şair Ataol Behramoğlu, sosyal medya paylaşımı nedeniyle AKP İstanbul İl Yönetim Kurulu'ndan Servet Yazıcı ve AKP İstanbul İl Başkan Yardımcısı Halime Gökçe ile Yeni Akit ve Misvak yayın kuruluşları tarafından hedef gösterildi.
- AKP'li eski Ankara Belediye Başkanı Melih Gökçek, oyuncu Orhan Aydın'ı "kentsel dönüşüme karşı halkı provoke etmekle" suçlayarak "ikiyüzlü" ifadesiyle hakaret etti.
- Öpüşme sahnelerini "mide bulandırıcı" şeklinde tanımlayan Yeni Akit gazetesi, RTÜK'ü dizilere müdahale etmeye çağırırdı.

- MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin basın danışmanı Yıldırım Çiçek deprem sonrası eksiklikleri dile getiren Ali Sunal'ı "ikiyüzlü olma" diyerek hedef gösterdi.
- Yeni Şafak yazarı Yusuf Kaplan, Show TV'de yayınlanan Kızılıcak Şerbeti dizisini, "mide bulandırıcısınız" diyerek hedef gösterdi.

Nisan

- Ordu'nun Altınordu ilçesindeki Üç Kız heykeline dördüncü kez saldırı gerçekleşti.
- Sanatçı Ahmet Güneştekin'in mübadele ve göç sürecini anlattığı Gavur Mahallesi sergisine zarar verildi.
- Şarkıcı ve dansçı Serhat Kural, Twitter üzerinden ölüm tehdidi aldı.

Mayıs

- Sokak şarkıcısı, HDP gönüllüsü Cihan Aymaz, Ölürüm Türkiye'm şarkısını çalmadığı için öldürüldü.
- Oyuncu Merve Dizdar'ın Cannes'da En İyi Kadın Oyuncu Ödülü'nü alması üzerine pek çok AKP'li yetkili, hakaret ve hedef gösterme içerikli paylaşımlarda bulundu.

Haziran

- İktidara yakın medya organlarına ait sosyal medya hesapları müzisyen Melek Mosso'yu hedef gösterdi ve AKP'li Süleymanpaşa Belediyesi'ne Melek Mosso'nun konserini iptal etmesi yönünde baskı yaptı.
- Elle Style Awards Ödül Töreni'nde konuşma yapan oyuncu Eda Ece ile müzisyen Mabel Matiz ve Melike Şahin, iktidara yakın isimler ve bazı medya kurumları tarafından hedef gösterildi.
- Oyuncu Ahmet Mümtaz Taylan, Babalar Günü için sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımında "Başta LGBTİ+ bireylerin babaları olmak üzere tüm babaların Babalar Günü kutlu olsun" ifadeleri nedeniyle iktidara yakın medya tarafından hedef gösterildi.

Etkinlik İptalleri ve Yasakları

2022'de başlayan ve özellikle kadın sanatçıların sahne aldığı konserlerin iptaliyle gündeme gelen etkinlik yasakları, 2023'ün ilk altı ayında artarak devam etti. Özellikle muhalif sanatçıların etkinliklerine yönelik sistematik bir baskı söz konusuysen Haziran ayında LGBTİ+'lar ve kadınlar için söz söyleyen sanatçılara yönelik bir ambargo uygulanmaya başlandı. Toplumsal olarak tüm ülkeyi etkileyen Maraş depremi sonrası yas adına öncelikle kültür sanat etkinliklerinin iptal edilmesiyle sanatın "eğlenceden ibaret" olarak lanse edilmesine yol açtığı gerekçesiyle eleştirildi. Pek çok dayanışma konseri, oyunu ve etkinliği için çabalayan sanatçılar, sanatın iyileştirici ve birleştirici gücüne vurgu yaparak bu yasakları kınadı. 2023'ün ilk altı ayında, Maraş depremi sonrası tüm kültür sanat etkinliklerinin iptal edilmesi hariç tutulursa, 13 etkinlik siyasi gerekçelerle iptal edildi.

Ocak

- Müzisyen Kasım Taşdoğan'ın Mardin Nusaybin'deki konseri polis tehdidi sonucu iptal edildi.

Şubat

- Maraş merkezli 6 Şubat depremi sonrası Kültür ve Turizm Bakanlığı tüm konser, oyun ve etkinlikleri süresiz iptal etti.

Mayıs

- Marsis'in solisti Korhan Özyıldız'ın Selçuk Balcı'yla birlikte 9 Mayıs'ta Rize'de vereceği konsere izin verilmedi. Konser, Fındıklı Belediyesi tarafından gerçekleştirildi.
- 35. ODTÜ Bahar Şenliği, Maraş depremi gerekçesiyle iptal edildi.
- İzmir Atatürk Lisesi'nin geleneksel vals gösterisi, İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ve dinci kesimlerin tepki göstereceği sebebiyle lise idaresi tarafından iptal edildi.
- AKP'li Tekirdağ Süleymanpaşa Belediyesi tarafından gösteri yapması için davet edilen yönetmen, senarist ve oyuncu Müfit Can Saçını'nın gösterisi, 'sosyal medya paylaşımları nedeniyle' iptal edildi.

Haziran

- Şair Ataol Behramoğlu'nun Bitlis Eğitim ve Tanıtma Derneği (BETAV) tarafından düzenlenen kitap fuarındaki söyleşileri iptal edildi. Behramoğlu, Kırmızı Bülten Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Yüzer'in etkinliği hedef göstererek iptale neden olduğunu söyledi.
- Aldığı ödülü şiddet gören kadınlara ve LGBTİ+'lara ithaf eden müzisyen Melike Şahin'in 22 Temmuz Cumartesi günü Bursa Kültürpark'ta vereceği konser iptal edildi.
- Aldıkları ödülleri LBGTİ+'lara ve şiddet gören kadınlara ithaf eden Melike Şahin ve Mabel Matiz'in Denizli konserleri iptal edildi.
- Mor Dayanışma'nın 17 Haziran 2023 günü Kadıköy Muaf'ta düzenleyeceğini duyurduğu Mor Mikrofon Falan adlı stand-up gösterisi, Kadıköy Kaymakamlığından gelen telefon ve polisin mekâna uyguladığı baskı nedeniyle yapılamadı.
- ŞanoWan tiyatro ekibinin "Haylo Dîsa Tevlihev bû" adlı oyunu, Tatvan Kaymakamlığı tarafından gerekçe belirtilmeden iptal edildi.
- İktidara yakın sosyal medya trollerinin hedef göstermesi üzerine Samsun Çarşamba Belediyesi ve Çankırı Şabanözü Belediyesi, rapçi Eypio'nun konserlerini iptal etti.
- İstanbul'da Sultangazi Kaymakamlığı, Alevi kurumlarının düzenlediği Madımak Katliamı anma programını "Grup Yorum konser verebilir" gerekçesiyle yasakladı.
- Müzik Yorumcuları Meslek Birliği (MÜYORBİR) 1 Temmuz 2021 tarihinden bugüne uygulanan saat 24.00 sonrası müzik yasağının kaldırıldığını duyurdu.

Kitap Yasakları

Yayıncılık dünyası bir yandan ekonomik sorunlarla boğuşurken (raporun ilerleyen bölümlerinde bu sorunlar da yer alıyor) diğer yandan sansür ve yasaklara rağmen ayakta kalmaya çalışıyor. Muzır Kurulu'nun, yetki alanına girmemesine rağmen yetişkinler için hazırlanmış kitaplara yönelik ardı ardına verdiği "muzır" kararları, kitapların toplanmasına, dağıtımının yasaklanmasına ya da kitapların poşet içinde satılmasına neden oldu. Bunların dışında keyfi yasaklar da özellikle edebiyat alanında sanatçıların mücadele etmek zorunda kaldığı bir alan olarak karşımıza çıktı. 2023'ün ilk altı ayında iki yetişkin kitabı hakkında muzır kararı verilirken bir kitap toplatıldı, bir kitapsa keyfi olarak yasaklandı.

Şubat

- İngiliz yazar Jeanette Winterson'ın Kafka Kitap tarafından yayımlanan kitabı Vişnenin Cinsiyeti, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu tarafından muzır ilan edildi.
- Ahmet Ümit'in Başkomser Nevzat: Tapınak Fahişeleri kitabı için muzır kararı verildi. Kitabın siyah poşette satılmasına karar verildi.
- Yavuz Ekinci'nin Rüyası Bölünenler adlı romanı için basım-dağıtım yasağı ve toplatma kararı verildi.

Nisan

- Aslı Erdoğan'ın "Artık sessizlik bile senin değil" adlı kitabı, hakkında yasak kararı olmamasına rağmen cezaevi tarafından yasaklandı.

Ekonomik Baskılar

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz, tüm dünyada yaşanan kâğıt kriziyle de birleşince özellikle yayıncılık sektörünü derinden etkiledi. Sadece basılı yayın alanında değil, diğer sanatsal alanlarda da artan maliyetler, kültür sanat sektörünün gittikçe daralmasına neden oluyor. Ayrıca sanatçılar, kendilerinin ya da ürettikleri eserin politik duruşu nedeniyle iş bulamama/işten çıkartılma gibi örtülü baskılarla mücadele ediyor. Üç dergi yayın hayatına son verirken bir sahaf kapandı, bir oyuncu siyasi gerekçelerle işten çıkartıldı, bir diziyse yayından kaldırıldı.

Ocak

- Sokrates Dergi ekonomik kriz nedeniyle son sayısını 2023 Ocak ayında yayınladı.
- Uykusuz Dergi Ocak 2023 itibarıyla yayın hayatına son verdi.

Şubat

- Netflix'te yayımlanan ulusal yapım Sıcak Kafa dizisi, reytingi düşük olduğu gerekçe gösterilerek yayından kaldırıldı.

Mart

- PTT, kitap ve dergilere uyguladığı ücret tarifesine %400 zam yaptı.
- Oyuncu Mehmet Aslantuğ, TRT 1'deki dizisinden görüşleri nedeniyle çıkarıldı.

Mayıs

- Kadıköy'ün tanınmış sahaflarından İmge Sahaf, zorlu piyasa koşullarına dayanamadı ve kapanma kararı aldı.

Haziran

- Parşömen çevrimiçi edebiyat dergisi 16 yıllık yayın hayatına son verdi.

Davalar, Hukuksal Engeller

Türkiye'de hukuk, sanatçıları kontrol altına almak ve alanlarını kısıtlamak üzere kullanılan bir araç haline geldi. Sanatsal ifade özgürlüğüne yönelik en büyük saldırıların hukuk alanında gerçekleşmesi, sanatçıların sürekli gözaltı/dava tehdidiyle otosansüre zorlanması, ürettikleri sanat eserlerinin içerikleri nedeniyle hapis ya da para cezasına çarptırılması ifade özgürlüğünün en temel anlamda tesis edilemediğini gösteriyor. Müzisyenlerden yönetmenlere, yazarlardan karikatüristlere pek çok farklı sanat dalından sanatçı, özellikle iktidar karşıtı içerik ürettikleri gerekçesiyle davalarla yüzleşiyor. Bu durum, takip ettiğimiz süreç boyunca gittikçe daha yoğun ve keyfi bir hale geldi. Özellikle seçim döneminde sanatçıların çok daha yoğun bir hukuki baskıya maruz kaldığını gözlemledik. Bu bağlamda sanatın toplumsal alandan çekilerek sınırlı bir çerçevede kabuğuna çekilmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

Ocak

- Belgesel yönetmeni ve akademisyen Sibel Tekin hakkındaki iddianame kabul edildi. Örgüt üyeliği suçlamasıyla gözaltına alınıp tutuklandı. 30 Ocak'ta adli kontrol şartıyla tahliye edildi. Davanın ilk duruşması 23 Şubat'ta görüldü. 8 Haziran'da görülen ikinci duruşmada Tekin'e yönelik yurt dışı yasağı kaldırıldı.
- PEN üyesi Kürt yazar Gökhan Yavuzel İstanbul Havaalanı'nda Türkiye'ye girerken tutuklandı.
- Karikatürist Yaltak Gürbüz çizdiği karikatür nedeniyle 1 yıl 15 gün hapis cezası aldı. 9 Şubat'ta denetimli serbestlik kararı verildi.
- Cinsel saldırı sanığı Musa Orhan, kendisine hakaret ettiği gerekçesiyle müzisyen Melek Mosso'ya dava açtı

Şubat

- Tiyatrocu Metin Uca, oyunundaki bir repliği nedeniyle gözaltına alındı

Mart

- İmam Hatiplilere hakaret ettiği gerekçesiyle 2022'de yargılanmaya başlayan müzisyen Gülşen'in davasının üçüncü duruşması 1 Mart'ta gerçekleşti, 3 yıla kadar hapsi istendi. Mayıs ayında görülen duruşmada sanatçıya 10 ay hapis cezası verildi.
- Müzisyen Onur Şener'in öldürülmesi üzerine görülen davanın 8 Mart'taki duruşmasında tanıklar dinlendi. 31 Mayıs'ta gerçekleşen duruşmada tutuklu iki sanık için müebbet hapis cezası verildi.
- Oyuncu Berrak Tüzünataç'ın 2010'da özel görüntülerinin yayınlanmasının ardından özel hayatın ihlali gerekçesiyle dava açtı. Türkiye'de sonuçsuz kalan dava Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşındı. 7 Mart'ta AİHM "özel hayatı ihlal" kararı verdi.
- Halk müziği sanatçısı Yılmaz Çelik'e, örgüt üyeliği gerekçesiyle 2 yıl 1 ay hapis cezası verildi.
- Halk müziği sanatçısı Kutsal Evcimen'e Cumhurbaşkanı ve İç İşleri Bakanı'na hakareten 11 ay 20 gün hapis cezası verildi.
- Cinsel saldırı sanığı Musa Orhan, oyuncu Farah Zeynep Abdullah'a açtığı hakaret davasını kazandı. Abdullah, 1.300 TL para cezasına çarptırıldı.
- Şair Ahmet Telli, Kobani anmasında yaptığı konuşma nedeniyle yargılandı. Davanın ikinci duruşması 21 Mart Dünya Şiir Günü'nde görüldü. Dava ertelendi.
- Bakur (Kuzey) belgesinin yönetmenleri Çayan Demirel ve Ertuğrul Mavioğlu, örgüt propagandası yapmak suçlamasıyla yeniden yargılanıyor. Yeniden yargılanmanın dördüncü duruşması 28 Mart'ta görüldü. 2015'te yayınlanan belgesel için açılan ilk dava, 18 Temmuz 2019'da karara bağlanmış, sanıklar ayrı ayrı 4 yıl 6 ay hapis cezası almıştı. Kararın istinafta bozulması üzerine yeniden yargılanma başladı.

Nisan

- Müzisyen Yeşim Salkım Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a hakaret ettiği iddiasıyla yargılandığı davada beraat etti.
- Türkiye'de, marketlerdeki artan fiyatlara ve enflasyona dikkat çekmek için AKP'li Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin fotoğraflarının da olduğu çıkartmalar hazırlayan tasarımcı Mahir Akkoyun gözaltına alındı. Gün içinde serbest bırakıldı.
- Görsel tasarım sanatçısı Berkay Kahvecioğlu'na, eserinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylediği "sürtükler" sözünü kullandığı gerekçesiyle Cumhurbaşkanı'na hakareten dava açıldı.
- PEN üyesi yazar Ercan y Yılmaz, attığı bir tweet nedeniyle ifadeye çağırıldı.
- Oyuncu Hazal Kaya'ya Musa Orhan'a "hakaret" suçundan 2 yıl 4 aya kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı.
- Diyarbakır'da bulunan Aram Yayıncılık'a Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yürüttüğü bir soruşturma kapsamında baskın düzenlendi, harddisklere ve bazı arşiv kitaplara el konuldu.

- Müzik grubu Piiz'in davulcusu Mehmet Dudarık'ı darp ederek yaraladığı suçlamasıyla tutuklu yargılanan Bilge Kaan Korkmaz'ın tahliyesine karar verildi
- Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yürüttüğü bir soruşturma kapsamında birçok eve baskın düzenlendi. Tiyatrocular Yavuz Akkuzu, Elvan Köçer, Yıldırım Özcan Ateş, Sena Özbey, Şahperi Alphan Bayhan, Sadettin İnal ve müzisyen Devrim Demir gözaltına alındı.
- Kızılay'ı eleştirenlere "Be ahlaksız, namussuz, adi" diyerek karşılık veren Erdoğan'a ilişkin Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) hazırladığı görseli, "Sensin o" mesajıyla paylaşan oyuncu Cansu Gültekin'e "Cumhurbaşkanı'na hakaret" iddiasıyla "konutu terk etmeme" cezası verildi.

Mayıs

- Musa Orhan, Farah Zeynep Abdullah'a ikinci kez hakaret davası açtı. Orhan ikinci davayı, ilk davanın aleyhinde sonuçlandığını duyuran Abdullah'ın kullandığı "aç köpek" ifadesi üzerine açtı.
- Cumhurbaşkanı ve Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafıyla hazırladıkları görsel malzemeleri sergileyen üç Boğaziçi Öğrencisi, 19 Mayıs günü gözaltına alındı. Öğrenciler 24 saat sonra serbest bırakıldı.
- MA Music Koordinatörü Aslan Aydoğan (Şêrko Kanîwar) da Almanya'dan dönerken Diyarbakır Havaalanı'nda gözaltına alındı. 23 Mayıs'ta gözaltına alınan Aydoğan, ertesini gün serbest bırakıldı.

Haziran

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Şarkıcı Gülşen Çolakoğlu'nun imam hatip liselilere yönelik ifadelerin "ayrımcılık" niteliğinde olduğu gerekçesiyle, 150 bin lira idari para cezası uygulanmasına hükmetti.
- Pride filminin gösterimini gerçekleştirmek isteyen BEKSAV üyeleri ve izleyiciler gözaltına alındı.
- Savcılık "Mahalle" adlı filme ait olduğunu iddia ettiği ham görüntülere dayanarak Selçuk Kozağaçlı hakkında iddianame hazırladı. Emniyet bu görüntülerin nasıl elde edildiğini açıklayamadı.
- Koma Pel solisti İlyas Arzu'ya "müzik eğitimi vermek gerekçesiyle örgütsel propaganda yapmak" suçlamasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi. Aynı davada yargılanan sanatçı Jiyan Savcı ise beraat etti.

Telif Hakkı İhlalleri/Kazanımları

Sanatçıların Türkiye'de uğraşmak zorunda oldukları en önemli meselelerden biri de telif hakkı sorunu olarak karşımıza çıktı. Bu konuda Mayıs ayında tespit ettiğimiz ihlallerin yanı sıra turizm tesislerinde müzik telifi üzerine olumlu gelişmeler de yaşandı.

Mayıs

- MHP Adıyaman milletvekili adayı İsmail Gümüş, kendisiyle aynı ismi taşıyan yazarın Hançer adlı kitabını yeniden bastırarak sahiplendi.
- Müzisyen Ahmet Aslan, Muharrem İnce'nin Cumhurbaşkanlığı seçim çalışmaları sırasında eserini rızasını almadan kullandığını açıkladı.
- Sibel Can, 12 eserinin izinsiz ve hukuka aykırı şekilde dijital mecralarda kullandığı iddiasıyla Raks Müzik Şirketi'ne dava açtı.
- Müzik Yorumcuları Meslek Birliği (MÜYORBİR) başkanı Burhan Şeşen, 2023 yılı sonuna kadar 20 bin turizm tesisinin lisanslanacağını duyurdu.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, Kemal Sunal'ın ailesinin açtığı 'telif hakkı' davasının kısmen kabulünü haklı buldu. 10 yıldır devam eden davada Sunal ailesine telif hakkı ödenecek.

Mekânsal Kısıtlamalar

Sanatın, özellikle performansa dayalı müzik, tiyatro gibi sanat dallarının özgürce icra edilebilmesi için gerekli olan şartlardan biri de sanatçının kamuyla buluşabileceği uygun mekânların sağlanması gerekiyor. Özellikle İstanbul'da geçtiğimiz yıllarda kapanan tiyatro sahneleri, kültür merkezleri bu anlamda bir gerilemeye neden oldu; ardından siyasi kararlarla belediyelerin salon tahsisi de sanatçılar üzerinde bir kısıtlama aracı olarak kullanıldı.

Ocak

- Mem û Zin tiyatro oyunu İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden ambargo yedi.
- Ankara Birlik Tiyatrosu'nun Mahsuni Şerif oyununa Ereğli Belediyesi salon tahsisini reddetti.

Mart

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) Ramazan etkinlikleri için kuracağı etkinlik alanı Üsküdar Belediyesi tarafından engellendi.

Sınır Dışı Kararları, Yurt Dışı Yasakları, Vize Engelleri

Değişen dış ilişkilere bağlı olarak sanatçıların maruz kaldığı yeni bir sorun da yurt dışı yasakları ve vize engelleri oldu. Özellikle Haziran ayında sanatçılar konser için vize almakta

zorlanırken yabancı uyruklu sanatçıların ülkede sanatlarını icra etmesi de gittikçe zorlaşıyor. Sınır dışı kararları her geçen gün artıyor.

Ocak

- İranlı ressam Arezuo Yaghoubi, Fethiye'de gözaltına alındı, hakkında sınır dışı kararı verildi.

Mart

- Almanya'da yaşayan Kürt müzisyen Ali Baran, albüm çalışması için geldiği İstanbul'da gözaltına alındı. İfadesi alındıktan sonra yurt dışına çıkış yasağı şartıyla serbest bırakıldı.

Nisan

- Nisan ayında Twitter adresinden yaptığı paylaşımlar gerekçe gösterilerek gözaltına alınan İran asıllı rapçi Ohash hakkında sınır dışı edilme kararı alındı.

Mayıs

- Türkiye'de rap müzik yapan Azeri asıllı şarkıcı Asya Alizade hakkında, kliplerinde uyuşturucu madde kullanımını özendirdiği iddiasıyla İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturma başlatıldı. Soruşturma kapsamında yabancı uyruklu olduğu ve suça karıştığı gerekçesiyle ülkesine gönderilmek üzere geri gönderim merkezine teslim edildi. Oradaki koşulların çok kötü olduğunu belirten sanatçı 29 Mayıs günü serbest bırakıldı.

Haziran

- Müzisyen Volkan Konak ve ekibinin Almanya'da düzenleyecekleri konser için yaptıkları vize başvurusu reddedildi.
- Almanya konsolosluğu sanatçı Onur Akın'ın vize talebini reddetti.

Sonuç

Türkiye'de sanatsal ifade özgürlüğünün seyrini izlediğimiz 2023'ün ilk altı ayında, sanata ve sanatçılara yönelik baskı, kısıtlama, hedef gösterme ve yasakların giderek arttığını; özellikle muhalif sanatçıların çeşitli şekillerde baskıyla karşı karşıya olduğunu gözlemledik. Takip ettiğimiz sanatsal ifade özgürlüğü ihlallerinin özellikle Kürt, azınlık/göçmen ve kadın sanatçılara yönelik olarak yükselişe geçmesi dikkat çekerken bu yükselişin 2023'ün ikinci yarısında da artarak devam edeceğini öngörüyoruz.

Direkt sansür her ne kadar çok fazla uygulanmasa da hedef göstermeler, davalar, saldırılar ve cezalarla sanatçıların ve sanat yapımcılarının yıldırılmaya çalışıldığını; bu nedenle de otosansürün yaygınlaştığını söylemek mümkün. Özellikle hukukun, sanatçıları baskılamak için bir araç olarak kullanılması, 2023'ün ilk altı ayında en çok karşılaştığımız sanatsal ifade özgürlüğü ihlali oldu. Bunun dışında kitaplara yönelik yasaklama/toplatma kararlarının önceki yıllara göre arttığını ve Muzır Kurulu'nun yetişkin kitapları için de karar almaya başladığını belirtmek gerekiyor.

Olumsuz gelişmelerin yanı sıra sanatçıların mücadelesiyle belli kazanımların da elde edildiğini hatırlatmalıyız. 2023'ün ilk altı ayında, telif hakları konusunda olumlu gelişmeler yaşanırken turizm sezonunun açılmasıyla birlikte müzikte saat sınırının kalkmasını da sektör açısından pozitif bir adım olarak okuyoruz. Sanatçıların meslek birlikleri gibi örgütlü hareket edebilecekleri alanlarda kendi alanlarında haklarını ve taleplerini dile getirmelerinin belli olumlu sonuçlar doğurduğunu söylemek gerektiğine inanıyoruz.

2023'ün ikinci altı ayında da da gün gün sanatsal ifade özgürlüğü ihlallerini takip edecek, konuyla ilgili paydaşlardan görüşler alacak ve Türkiye'de sanatsal ifade özgürlüğünün gelişebilmesi için çabalayacağız. Umuyoruz ikinci altı ayda, her hafta rapor yayınlamamızı gerektirecek denli çok sanatsal ifade özgürlüğü ihlaliyle karşılaşmaz; konuyla ilgili olumlu gelişmeleri sizlerle paylaşırız.

BASINDA SÖZ PLATFORMU

- "Sanatsal ifade özgürlüğü raporları", video söyleşi, 20 Nisan 2023, Evrensel

https://www.youtube.com/watch?v=12JZXXSwUlo&ab_channel=Evrensel

- "Sansür ve yasakların günlüğü", video söyleşi, 9 Mayıs, 2023, Reportare

https://www.youtube.com/watch?v=3ONbaxsaInA&ab_channel=Reportare

- "Kutuplaşmanın Sanata Yansıması", video söyleşi, 30 Mayıs 2023, Evrensel

https://www.youtube.com/watch?v=XupTScaHf3Q&ab_channel=Evrensel

- "Gerici baskı ve dayatma, omuz omuza aşılacak", yazılı söyleşi, 15 Haziran, 2023, BirGün

<https://www.birgun.net/haber/gerici-baski-ve-dayatma-omuz-omuza-asilacak-445537>